

ORRSPELSMORGON PÅ STORMOSSEN..

Av LEIF JONSSON.

Jag ser det redan en januaridag vid ett besök på mossen — spåret, som ringlar sig fram mellan de frusna, snötäckta tuvorna. Det som visar att en orre varit här på den gamla spelplatsen på Stormossen. Troligen är det en gammal tupp. En som besökt mossen förr och som redan har en egen speltuva med tillhörande revir i centrum av spelet, till skillnad från de yngre tupparna, som får hålla tillgodo med en plats i utkanten. Detta revir, som han sedan med näbb och klor kommer att försvara mot andra, för närgångna tuppar, som kommer innanför den osynliga gränsen.

Spåret slutar på en av de större tuvorna. Kanske har han stannat till, blåst upp sig, bubblat till några gånger, provat och känt efter. Ja, vad har han egentligen känt inom sig, orrtuppen? Att våren är i antågande? Att det snart är slut på vinterns kuttrande i trädtopparna och att det riktiga spelet så småningom kan börja? Spelet om hönorna. Vad är det egentligen som avgör när spelet ska börja? Är det enbart orrarnas instinkt, eller är det denna i kombination med vårens yttre kännetecken?

Nästa gång jag ser spår här är det efter flera orrrar. Det är i februari. Kanske har den första tuppen lockat hit de andra med sitt bubblande läte. Eller är det äldre tuppar, som också instinktivt känt detsamma som han — att det snart är dags att göra upp om hönorna.

Tiden rinner iväg. Den har en viss benägenhet att göra det på vårkanten av någon anledning. Det är nu i slutet av april månad. Några mornar i kojan här på mossen tidigare under månaden har visat att ett flertal tuppar håller till här. Nu ska det, normalt sett, vara "hönvecka". Det är den korta tid på året då hönorna är med på spelplatsen för att hjälpa till att föra arten vidare. Intensiteten i spelet under denna period brukar öka avsevärt, vilket gör att en betraktare kanske upplevelsemässigt får ut mer av det än under mer normala förhållanden. Det är också ett av skälen till varför jag nu är här. Ett annat är att försöka få ännu bättre orrspelsbilder.

Klockan är nu 22.30, och natten har just börjat. Jag står vid mosskanten och lyssnar. Det är alldeles vindstilla och lite kyligt. Månens nästan helt solbelysta klot kastar ett svagt sken över mossen och gör, trots den sena timman, att jag kan se ganska bra. Jag har ändå en ficklampa med mig för att undvika att trampa ner i något av mossens rikligt förekommande sumphål och bli blöt. En kattuggla hörs i riktning mot Hildings gård, Stormossen, där jag parkerat bilen. Hilding ja ... Det händer ibland att man på väg ut till kojan i dunklet stöter på en mörk figur, vilken visar sig vara just Hilding på väg hem efter ett sent besök på mossen.

Jag har nu halva sträckan kvar till kojan, och nedtyngd av ryggsäckens innehåll och den långt ifrån lätta kamerautrustningen kliver jag ut på mossen. Ljudet av stövlarna när de suger sig fast i den sura mossen och kameraobjektivets metalliska klingande mot ryggsäckens aluminiumram är i stort sett det enda som hörs på den annars så livfulla mossen.

En ängsbiplärka skräms upp av min framfart bland mossens tuvor. Efter cirka tio minuter är jag, blöt av

svett, framme vid kojan. Nu är det inte min ordinarie koja jag tänker använda denna gång utan mitt mindre, bärbara tyggömsle, vilket jag tidigare under dagen varit här och monterat upp. Jag har placerat det omkring 25 meter snett till vänster om kojan. Anledningen till att jag ska använda gömslet istället för kojan är att jag vill komma närmare en tupp, som har sin lite större tuva där jag nu monterat upp gömslet. Jag vill också testa orrarnas reaktion inför denna kubliknande tingest.

Jag kryper in i kojan för att hämta några liggunderlag jag har förvarade här och kan samtidigt konstatera att den är tom på orrnitologer. I gömslet gör jag mig sedan i ordning för natten. Underlagen kommer väl till pass för att jämna ut den knöliga liggplatsen. En mosse är knappast skapad för att tillfredsställa människans behov av bekväm sängplats. Trots knölarna och blötan lyckas jag i alla fall somna, kanske mest beroende på den knappa sömn jag fått natten innan, då jag också varit på orrspel. Ett spel är aldrig ett annat likt!

Fyra timmar senare vaknar jag av att orrarnas bubblande och väsande läten fyller luften omkring mig. Vilken intensivare ljudupplevelse det blir med gömslets tunna tyg gentemot kojans tjockare presenning! Det är verkligen en enorm känsla att ligga här omgärdad av spelande orrrar och, till skillnad från dem, veta om att endast några meter skiljer oss åt. Det enda jag kan urskilja i det skumma ljuset när jag kikar ut genom en av "objektivgluggarna" är några mörka skuggor, som rör sig över myren. Stundtals lyser också deras små, vita, utspärrade stjärtfjädrar till i dunklet. Att mitt gömsle står här mitt bland dem tar de tydligen ingen som helst notis om, i alla fall inte så länge det är så skumt som det är. Något fotoljus är det alltså inte tal om, så det är bara att lägga sig tillrätta och lyssna.

Två stridsglada orrtuppar vid revirgränsen.

Foto: Leif Jonsson.

Efter ungefär en halvtimme hör jag hur spelet plötsligt tystnar och hur orrarna flyger iväg. Vad har hänt? Är det en räv som stryker omkring? Eller är det någon orrspelslysten människa som är på väg ut till kojan? Nej, det är varken räv eller människa, som skrämt dem. Det är faktiskt ett naturligt inslag i deras spelrutiner att just så här plötsligt, för oss kanske helt omotiverat, försvinna från arenan. Det gäller i alla fall på den här spelplatsen. Varför de gör det vet jag inte. Däremot vet jag att de alltid kommer tillbaka efter en stund. Med denna vetskap kan jag lugnt somna om.

Någon längre sovperiod unnar de mig tydligen inte, för efter cirka en timmas sömn vaknar jag av deras bullrande vingslag, när de på nytt gör entré på spelplatsen. Nu har det också, utöver orrarnas bubblanden, tillkommit en hel konsert av andra fågelläten. Jag kan höra ljungpipare, storspovar, lärkor och tranor — ja, även årets första smålommar hör jag i luften ovan myren. Jag lyfter försiktigt på ena luckan och kikar ut. Ljuset är nu betydligt bättre, och mossen är inhöljd i ett vitt rimfrostdäcke efter nattens kyla. Ungefär tio meter framför mig befinner sig två tuppar, småhackande på varandra. Bredvid dem, ett stycke till höger, är ytterligare två. De blodfyllda, skarpt röda ögonbrynen kontrasterar effektivt mot deras svarta huvuden. Fåglarnas blåskimrande halsar pulserar av liv, när de framåtlutade och med uppspärrade, solfjädersliknande stjärtar frambringar sitt typiska gurglande läte.

Ett och annat luftsprång från de båda tupparna framför mig avbryter stundtals deras markstrid. Jag kan inte låta bli att tycka att de ser komiska ut, där de med framsträckta halsar "rullar" mellan tuvorna för att möta och avhysa en granntupp, som kommit inom revirgränsen. Intrycket av att de "rullar" får jag på grund av att deras ben inte syns i det gräs-, moss- och ljungbevuxna myrlandskapet när de springer mellan tuvorna.

Jag släpper försiktigt ner fliken för hålet, vilken skall skydda mot insyn och öppnar istället luckan till vänster om mig och kikar ut. En bit bort skymtar jag en höna väl kamouflerad bland tuvorna tack vare sina bra anpassade skyddsfärger. Det är svårt att få en helhetsbild av henne dels på grund av hennes hukande gång och dels beroende på att flera tuvor skymmer sikten.

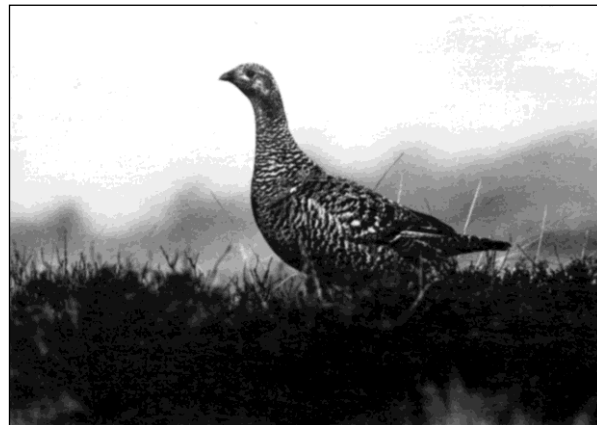
Jag gör mig nu klar för att fotografera. Försiktigt låter jag kamerans objektiv glida ut en bit genom gluggen framför mig. Ljuset är kanske ännu aningen svagt för den filmkänslighet jag har inställt på, men med solens hjälp kommer det snart att bli bättre. Plötsligt kommer en av tupparna rakt mot mig och stannar upp just på den tuva jag hade i åtanke när jag placerade gömslet här. Han vänder sidan mot mig och avståndet, bara cirka fem meter, gör att jag kan lägga märke till att han har några stänk av rimfrost på ryggen. De måste ha kommit från någon småttall eller grästuva han strukit emot.

Jag låter kameran gå och till min förvåning reagerar han inte det minsta på ljudet trots det korta avståndet. Jag tar ytterligare några bilder. Fortfarande ingen reaktion. Men plötsligt sätter han iväg mot en annan tupp, som kommit för nära. I samma ögonblick upptäcker jag tre hönor, en bit till vänster om platsen där tuppen nyss stod. Var det kanske därför han fick så bråttom att jaga bort den andra tuppen? Troligen är det en oförsiktig rörelse från mig som gör att hönsen snabbt försvinner bakom tuvorna. Hönorna är till skillnad från tupparna betydligt mer nervösa och försiktiga, fastän det bör framhållas att tupparna ingalunda är oskygga. Några bilder hann jag inte få på hönsen, men jag tar tillfället i akt att dra in objektivet för att med linspapperets hjälp torka av frontlinsen, som immat igen.

När linsen är torr lägger jag mig tillrätta och sticker på nytt ut objektivet genom gluggen. Nu ser jag att det är sex tuppar på spelplatsen istället för fyra, som det

var nyss. Jag tar en hel del bilder på tupparna i deras olika spelfaser.

Plötsligt ser jag hur en av tupparna får in en höna i sitt revir. Han börjar med ens cirkla runt henne, ivrigt spelande. Hon står orörlig och följer, lite nervöst som det verkar, hans förehavanden. Övåntat, mycket försiktigt, "glider" hon plötsligt halvvägs ner bakom en tuva. Tuppen närmar sig henne med ens, och med ett snabbt skutt är han uppe på hennes rygg, blir kvar en stund med flaxande vingar, varefter han sedan dimper ner på marken igen och fortsätter att spela. Denna parning är den första jag sett här på mossen och jag lyckades till och med få en bild på den. De andra två hönorna ser jag inte till. Tänk att hönsen, trots att de passerar runt och genom spelplatsen, har en sån utmärkt förmåga att göra sig osynliga — i alla fall för mig!

Orrhöna.

Foto: Leif Jonsson.

Solen, som tydligen inte ville vara med längre, har i alla fall lyckats omvandla frostkristallerna till små vattendroppar den korta tid den lyst, och i och med det har mossen mist sitt gnistrande vita täcke. Det har nu istället blivit disigare.

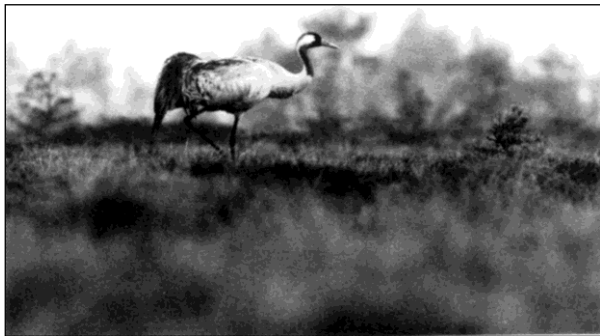
Plötsligt, som genom ett trollslag, står en höna på tuvan framför mig. Vart kom hon ifrån? Nu måste jag ta det lugnt, om det ska bli några bilder. Försiktigt, försiktigt ändrar jag läge så att jag får in hönan i kamerasökaren, ställer in skärpan och trycker av. När slutaren gått ser jag hur hon sträcker på halsen och stirrar in i objektivet. Ett nytt "klick", men hon rör sig inte. Ytterligare några bildrutor exponeras. Nu anar hon nog något och försvinner ner bakom tuvan. Jag pustar ut. Så nära har jag inte haft någon höna förut i så pass bra ljus.

Vad bilderna beträffar kan de säkert få godkänt som rena artbilder om de tekniskt sett blivit bra, men avsaknaden av lite mer miljö och en horisont samt av en mer avspänd fågel gör att jag ännu inte är nöjd med dem.

Nu är det dags att byta film och att därefter också ändra bildvinkel. Genom att montera kameran på stativ och tack vare en av de högre belägna gluggarna kommer alltså vinkeln att bli en annan än den jag fick då jag låg på marken.

När filmbytet är klart och jag knästående just monterat fast kameran på stativet och öppnat gluggen får jag tämligen överraskad se hur en trana kommer inseglande mot spelplatsen och slår ner cirka 75 meter framför mig. Strax därefter kommer ytterligare tre tranor och landar på samma plats! I iveren att hinna fotografera de graciösa fåglarna fumlade jag med stativet, men lyckas till slut få det att stå stadigt på det ojämna

underlaget. Jag ser nu hur tranorna, helt ovetande om min närhet, lugnt spatserar omkring på mossen. Just när en av dem ställer sig för att putsa sina fjädrar tar jag ett par bilder. Jag växlar mellan kikare och kamera ett flertal gånger, och plötsligt delar fåglarna på sig. Det ena paret kommer sakta spatserande parallellt med spelplatsen, medan de två andra tranorna sakta avlägsnar sig. Jag följer det förstnämnda paret i kameran, och när de på cirka 30 meters håll passerar en orrtupp, som står på en tuva, knäpper jag. Det blir en lite ovanligare orrbild till samlingarna, med både orre och tranor på samma bild. Dessa båda tranor försvinner även de bort över myren med majestätiska kliv. Ja, det var verkligen roligt att få göra denna bekantskap med de annars mycket skygga fåglarna.

En av tranorna, på Stormossen. Foto: Leif Jonsson.

En storspov går under ett intensivt drillande ner för landning inte långt från den plats där tranorna nyss stod. Han slår ihop vingarna på ett säregt sätt vid landningen och blir stående, misstänksamt stirrande mot gömslet. Han gillar nog inte vad han ser, för han tar strax till vingarna igen.

Orrspelet har nu mattats av och verkar vara i sitt slutskede denna händelserika morgon. Bilder har jag onekligen fått, men om jag kommer att bli nöjd med dem eller inte visar sig senare vid framkallningen. Nöjd är jag dock med upplevelserna, det måste sägas. Jag är nu ordentligt trött och lägger mig ner för att vila. Återigen somnar jag. Klockan är då omkring 07.30.

När jag vaknar igen är klockan tio. Jag känner mig ganska omtumlad efter denna natts oregelbundna sömn. Utanför hörs inte ett ljud av orrarna. De har säkert gett sig iväg för minst en timma sedan. Jag kryper ur dunsäcken och drar på mig de lite fuktiga stövlarna. Ganska så stel kravlar jag mig ut genom den trånga ingången, ut i det fria. Nästan det första jag ser, när jag väl är ute, är en fiskgjuse som kommer flygande från Kilsvikenhållet. Jag känner verkligen för frukost nu och går därför bort till kojans för att hämta spritköket, så jag kan sätta på en kopp kaffe.

Efter frukosten plockar jag ihop mina grejor, men låter gömslet stå kvar. Jag misstänker nämligen att jag mycket snart är här igen. Jag styr stegen mot det gamla älgpasset i kanten av mossen, och när jag kommit dit sätter jag mig att vila en stund, innan det bär iväg den sista biten mot bilen.

Denna morgon kommer jag att minnas länge och väntar med spänning på resultatet av mina kameraskott från gömslet.